

OLAĞANÜSTÜ DURUM, GAZETECİLİK VE HABER

Büyamin AYHAN

Prof. Dr. Selçuk Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü,

Özet

Olağanüstü hal kavramı her ne kadar hukuksal bir olgu ve kavram olarak ele alınsa da aslında sosyolojik bir olgunun toplum açısından düzenlenme ihtiyacı ve bunun sonucunda oluşan durumları açıklama biçimidir. Olağanüstü durum sosyal bilimlerde farklı bakış açıları açısından ele alınsa da temelde mevcut sistemin işleyiş tarzının sürdürülemediği veya oluşan durumlara mevcut yapının yeterli gelemediği bir ana işaret eder. Gri tonların hâkim olmaya başladığı bu zaman dilimi, toplumda birçok noktada sorunun ve fırsatlarında kaynağı haline gelir. Bu açıdan toplumsal yapıda yer alan kurum ve kuruluşlar doğal olarak bu sürece ayak uydurmaya çalışır. Özellikle yapısal sorunlar kendini gösterse de işlev daha çok öne çıkar. Böylece iktidardan gündelik hayata, düşünceden eyleme neredeyse bütün alanlarda geçişlilikler oluşur. Bu durum kurumlara da yeni görev sorumluluklar yükler.

Kitle iletişim araçları bu dönemde klasikleşmiş fonksiyonlarına ilave olarak yeni sorumluluklar üstlenir. Her ne kadar olağanüstü durumlarda toplumsal dayanışma temel referans olsa da bunu sağlama ve kamuoyunu etkileme açısından gazetelik mesleği ve çalışanlar daha farklı unsurlarla donatılır. Gazeteciliğin temeli olan haberde sürece uyum sağlar. Temelde haberin yer aldığı ve üretim sürecinin kamuoyuna doğru yöneldiği bir yapı inşa edilirken haberin içeriği ve haberde kullanılan unsurlar da değişime uğrar. Haber çeşitleri ve haberde seçicilik unsurları da belirginleşerek sürecin meşruiyetinin kanıksanması sağlanır.

Bu çalışmada olağanüstü durumda gazetecilik ve haber ilişkisi, haber sosyolojisi, sosyal tarih açısından değerlendirilerek bir durum analizi yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Olağanüstü Durum, Türk Toplum Yapısı, Basın, Haber İçeriği*

AN EXTRAORDINARY SITUATION, JOURNALISM AND NEWS

Abstract

State of emergency, a legal case and concept, can be actually described as the requirement to regulate a sociological phenomenon for public interest and the way to explain its consequences. An extraordinary situation is discussed in social sciences in different perspectives and however basically refers to any time when the mechanism under the current system cannot be run, or the present structure remains incapable for the emerging developments. Such a time slot becomes the source of either problems or opportunities at many points while grey shades begin to dominate it. In this respect, the institutions and organizations under the social structure are typically seeking ways to keep up with this process. The structural problems in particular manifest themselves, besides the functionality is more featured. Thus, transitions appear in almost any areas, ranging from government to daily life, from thought to action. This situation burdens new duties and responsibilities on the entities.

Mass media should bear more liabilities in addition to their conventional functions in this period. The profession and professionals of journalism will be equipped with more specific talents for leading public opinion and creating social solidarity. News also helps people adapt to the process, which is one of the fundamentals of journalism. The content of and the elements used in the news expose to change as the structure is being established, which is based on news and focused on public opinion in production. As the variety of and selectivity in news become established, people are getting used to the legitimacy of the process.

In this study, the aim is to conduct a situational analysis and evaluate the relationship of journalism and news at an emergency of state with respect to the fields of the sociology of news and the social history.

Keywords: *Extraordinary Situation, Structure of Turkish Society, Journalism, News Contents*

Giriş

Olağanüstü durumlar, toplumun geleneksel ve olağan sürecinin dışına çıkma durumu olarak tarif edilebilir. Her ne kadar kavramın tanımlanması ve uygulamaları zaman ve toplumsal açıdan farklı anlam taşısa da olağanüstü durum, kamu güvenliği ve ortak düşünce lehine birey özgürlüğünün kısıtladığı veya ortadan kaldırdığı zamana işaret etmektedir. Olağanüstü durumlar, toplumların değişim ve dönüşümünde etkili olan ve aynı zamanda izleklerin yer değiştirdiği bir dönemdir. Bu açıdan olağanüstü durumlar, fırsatların ve krizlerin birbirine eşlik ettiği ve aynı zamanda toplumsal etkileşimde grupsal ve bireysel değişimlerin doğal olduğu bir süreci tanımlar. Bu süreçte statü ve rollerin etkilenimi daha hızlı olmaktadır. Bu değişimin hızı hukuksal yapılar ve meşruiyetin verdiği yetkilerle düzenli ve toplumsalla uyum haline getirilir.

Olağanüstü süreçte her yapı ve kurum bu durumdan etkilenmektedir. Basın toplumda işlevleri ve önemi açısından en çok etkilenen kurumlardan biridir. Basının Türk toplumsal hayatında kendi içi dinamiklerinden öte devletin bilgi paylaşımı başta olmak üzere diğer etmenlerin etkisi ile geliştiği ifade edilebilir. Devlet ve toplum olağanüstü süreçler yaşadıkça basında bu sürece kendi penceresi ve işleyişi açısından katkı sağlamaktadır. Siyasal açıdan sürekli olağanüstü durumlara maruz kalan toplum ve basın, kendi anlayışını da ortaya koymaktadır. Basın olağanüstü durumlarda fonksiyonlarını yerine getirirken ilave özellikler de geliştirebilmektedir. Bu noktada en çok etkilenen noktalardan biri de haberdir. Haber olağanüstü süreçte hem içerik hem form olarak değişime tabi olabilmektedir.

Olağanüstü Durum

Olağanüstü durum, toplumsal yapıların ve kurumların fonksiyonlarını icra etme aşamasında olağan işleyişin gerekli somut pratiklere karşılık gelememesi veya mevcut durumun sürdürülebilirliğinde uygulanan hukuksal yapıların karşılayamama sorunu durumunda ortaya çıkan bir olgudur. Toplumun olağanüstü durumu götüren olay veya olgular çeşitlilik gösterebilir. Bunlar doğa olayları olduğu gibi, toplumsal olaylarda olabilir. Ancak günümüzde toplumsal olarak doğa olaylarının toplumsal yapılarda meydana getirdiği noktalar daha çok kriz içerisinde değerlendirilebilirken toplumsal

olaylar (savaş, siyasal sistemin veya ekonomik yapının çökmesi, göç vb.) olağanüstü durumu kurumsallaştırmaktadır. Kısa süreli olmaktan öte uzun soluklu etki açısından bir duruma işaret eden olağanüstülük, hukuksal normların desteğiyle toplumsal alanda değişimi öngörmektedir. Toplumda çıkan sorun ve engellere mevcut yasa ve yönetmeliklerle çözüm üretme durumunda yetersiz kalınmanın öne çıktığı önemli bir nokta olan olağanüstülük, doğal olarak bu süreçleri yönetme gücünü elinde bulundurma açısından iktidarın anı ve olayları belirlemesiyle toplum için hayati önem taşır. Çünkü iktidar olağanüstü durumların temel belirleyicisidir. İktidar olağanüstü durum ile aynı zamanda kendi düşünsel ve toplumsal yapısını inşa ederek, yapıları ve bireyi buna hazırlar. Değişim kavramı başta olmak üzere nerdeyse her olgu bu süreçten etkilenir ve kendini buna göre yeniden konumlandırır (Ayhan 2008: 78). Olağanüstü hal olgusunda tehdit ve düşman olgusu değişebilmekte bu değişen duruma göre sınırlar çizilmekte ve iktidar kendi açısından devleti yönetmekle ilgili kararlar almaktadır. Olağanüstü durum devlet aklıyla ilgili olduğu gibi siyasal olanla kamusal alan arasında bir denge sorunu olduğu ve sınırların muğlaklaştığını, muğlaklaşan durumun şiddeti ortaya çıkardığı veya meşrulaştırdığı, durumun kendi normlarını ortaya koyduğu ve krizlere karşı devletin verdiği tepikler olarak tanımlanır (Öztaş, Bezci, 2015: 161). Olağan olan var olmanın doğal bir süreci iken olağanüstü durum hukuksal kuralların geçerli olduğu toplumsal yapılar için geçerlidir. Olağanüstü durum krizlerin hukukla yönetimi ve temelinde kapitalist ekonomi politik görülsede (Gambetti, 2012: 17) sürecin evrenselliği ve konu üzerine konuşabilme durumunun hukuksal yapılarla mümkün olduğu için bu yapılar öne çıkmaktadır. Düzen ve karmaşa her ne kadar insanoğlunun toplumsal düzenin bu yana tartışılacağı da temelde hukuk her zaman bir kurallar ve toplumsal kontrolle ilintilidir (Roberts,2010: 204). Toplumsal kontrol olağanüstü süreci meşrulaştıran bir durumdur. Birey açısından “*olağanüstü durumlar güven ve özgüvenin azaldığı dönemlerdir. Belirsizlik ve çaresizlik hisleri bireylerde ön plâna çıkarak âdete buhranlı bir yaşam, onları beklemektedir. Fakat toplumda olağanüstü bir durum olabilmesi için, kültür dünyasında da olguların kaynar şekilde hareket etmesi gerekmektedir. Olağanüstü durumlar bunalım ve krizleri meydana getirerek toplumda hayal kırıklıkları ve karamsarlığa neden olurlar*” (Ayhan, 2008b: 35-36). Toplumsal hayal kırıklıkları aynı zamanda bireyi etkiler.

Olağanüstü durumlar zamana bölgeye ve toplumların örgütlenme ve gelişmişlik sürecine bağlı olarak farklılık göstermektedir. Örneğin aynı zaman diliminde resmi olarak olağanüstü hal durumu yaşayan, Etiyopya, Türkiye ve Fransa'nın olağanüstü duruma gitme durumları, uygulama tarzları, hak ve özgürlüklerin kısıtlanma durumu ve olağanüstü durumun toplumsal yapıya ve bireyler etkisi farklılık göstermektedir. Bu durum olgunun evrensel olmasına rağmen uygulama ve içerik açısından özel bir alan oluşturduğunu göstermektedir. Hatta aynı ülkenin yasalarında olağanüstü durum ve bunların uygulaması ile farklı uygulamalar olabilmektedir. Örneğin Türk Cumhuriyeti'nin kurucu unsuru TBMM, olağanüstü (savaş) durumda bütün yetkileri üzerine almıştır. Kuvvetler ayrılığı değil meclis hükümeti üzerinden yapılan sistem, olağanüstü durumun bir zorunluluğu olarak okunmaktadır. Bir başka örnekte Cumhuriyet Dönemi başlangıcında Doğu'da meydana gelen olaylar sonucunda çıkarılan Takrir-i Sükûn Kanunu'nda hükümete olağanüstü yetkiler verilmiştir (Tanör, 2010: 27-33). Olağanüstü yetkiler sonucunda oluşan durumlar toplumda uzun soluklu ve toplumsal hafızayı inşa sürecinde etkili bir araç olarak kullanılabilir. Olağanüstü durum geçişkenlik gösterir. 80 ihtilalini yapan Evren; ifadelerinde görüldüğü üzere demokrasi vurgusu genel temasında; ulusal birlik, terör ve anarşiden korunmuş kişisel hayat, devlet otoritesini kurmak ve korumak, sosyal barış ve milli dayanışma, sosyal adalet temelli seküler halk sistemini, kişisel hak ve hürriyetlerle insan hakları temelinde oluşturmak ve çok geçmeden sivil yönetime sistemi teslim etmek olarak ortaya çıkmıştır. Evren her gittiği yerde de demokrasiyi ortadan kaldırmak değil yeniden inşa etmek isteklerini tekrarlamıştır (Brown, 1989: 390-391). Bu açıdan olağanüstü durum toplumu ve siyaseti yeniden işleme ve izlemesi gereken yola sokma çabası olarak görülebilmektedir.

Türk toplumunda yaklaşık onlu aralıklarla siyasi iktidar ve toplumsal alanda iktidar odağı hale gelen yapılanlarla bir otorite, elit ve siyasi aktörlerin değişim süreci yaşanmaktadır. Özellikle çok partili sistemin neredeyse klasiği hale gelen bu durum bakışı ile durum kutuplaşma ve anlaşma olarak okunmaktadır. Rustow'un (1991: 17-18; 21) bu bakışı aynı zamanda kutuplaşmanın değişimlerle sonuçlandığını göstermektedir. Her

ne kadar askeri yapılarla kutuplaşmaları ve içeride oluşan durumlar restore edilme olgusun üzerinden ele alınsa da temel eğilim demokrasi ve insan hakları üzerinedir. Siyasi partilerin özellikle üç kategori içerisinde kısa vadeli ve pragmatik, orta vadeli ve programcı ve uzun vadeli ve kurtarıcı perspektifli bir yapı ele alındığında (Landau, 1991:207) kurumsallaşma sorunu ve bu partilerin birbiri ile ilişkileri siyasal yapının geleceğini dolayısıyla olağan ve olağanüstülüğün sürekliliğini belirlemektedir.

Mevcut olağanüstü durum mevcut 1982 Anayasa'mızın 120. Maddesinde yer alan “..demokrasi düzenini veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet hareketlerine ait ciddî belirtilerin ortaya çıkması veya şiddet olayları sebebiyle kamu düzeninin ciddî şekilde bozulması..” üzerine olağanüstü hâl ilânına karar verme” yetkisi tanınmıştır. Bu yetkinin kullanılması; bu dönem için alınacak kararların, uygulanacak sınırlandırmalarının ve verilecek yetkilerin uygulanmasında Olağanüstü Hâl Kanunu'na temel görülmüştür. Bu durumda kanun hükmünde kararnameler ile sistemin restorasyonu sağlanır. Kararnameler aynı zamanda “*Olağanüstü hâllerde temel haklar sadece Olağanüstü Hâl Kanunu ile sınırlandırılabilir*”, hükmüyle ilgilidir. Anayasanın diğer maddeleri ile OHAL KHK'leri için yetki kuralları belirlemiştir. Yetkiler usulden olarak Anayasanın mevcut durumuna uygun bir eylem olarak bir hiyerarşi öngörmektedir (Can ve Şimşek Aktaş, 2017). Diğer taraftan olağanüstü durum, anayasa hukuk metinlerinde anayasal sistemin temel hak ve hürriyetlerin tartışıldığı bir başlık altında yer almaktadır (Gözler, 2010). Bu durum bozulan hak ve hürriyetlerin tekrar sağlanabilmesi için hukukun verdiği bir yetkiyi yönetimin yani iktidarın kullanması olarak okumak gerekir. Kısaca amaç düzeni yeniden tesis ederek hukuku tekrar işler hale getirmektir.

Olağanüstü durum her ne kadar toplumsal ve hukuksal bir zorunluluk olarak görülüp yasal alt yapısı hazır ise de pratikte uygulanma da farklılıklar gösterebilir. Bu durum toplumsal yapıların değişim ve dönüşümüyle iktidar tarafından farklı şekillerde uygulamaya sokulabilmektedir. Özellikle olağan zamanlarda çözümü uzun ve meşakkatli işlemler olarak okunan birçok uygulama bu noktada daha

rasyonel ve pratik amaçlara yönelik olarak çözüme kavuşabilmektedir. Bu durum olağanüstü zamanların aynı zamanda bir fırsat olarak okunmasına neden olmaktadır. Fırsatlar eğer toplumsal ihtiyaçlar ve yapıların işleyişinde anlamlı yüklemelere neden olur ise bu toplum için başarı eğer gerekli karşılıkları oluşturamıyor ise bu daha keskinleşmiş krizler anlamına gelmektedir. Krizler ve fırsatlar arasında bir olağanüstü durumla karşı karşıya kalındığında iktidar ve toplum doğal olarak fırsatları tercih edeceklerdir.

Olağanüstü durumlarda toplumsal yapılar hızla değişirken sabit olma ve sabit kalma olgusu yaşlı bireyler üzerinden çözülmeye çalışılır. Özellikle dün-bugün bağlamını iyi okuyan ve geleneğe sahip olan daha yaşlı kesimler, olağanüstü durumlarda daha çok tercih edilen kişiler haline gelebilir. Bu durum eski ve yeni tartışmasında öne çıkabildiği gibi yeni olguyu koyma da zorlanmalar da etkili olan bir uygulama olarak dikkati çeker. Örgütlenme ve siyasal haklar başta olmak üzere birçok alanda düşünceden üretime klasikleşmiş olgular belirli şekilde askıya alınabildiği gibi protesto, yürüyüş ve benzeri birçok olgu sessizce ortadan kalkar. Talepler ötelenir. Toplumsal sessizlik rutin bir konu haline gelir ve toplumsal kanıksama devreye girer. Bu noktada olağanüstü sürecin kanaat önderleri ortaya çıkar.

Olağanüstü durumlarda kamuoyu, oluşturulan kanaat önderleri ile değişim sürekliliği yaşanır. Daha önce kanaat önderi olanlar bazı bireyler değişim sürecinde tasfiye olurlar. Özellikle yeni sisteme uyum sağlama ve geçmişte yapılan işlemlere farklı bakabilme yeteneğine sahip bireyler, olağanüstü durumlarda daha çok söz söyleme eylemine katılabilirler. Bu noktada medyaya daha fazla görev düşmektedir. Çünkü *“Olağanüstü durumlarda yaşamı kesintiye uğrayan birey ve toplum, bu süreci kendi kapasitesiyle aşamamakta dışarıdan yardıma ihtiyaç duymaktadır. Bu süreçte hem kişiler arası hem de kurumlar arası iletişim kopukluğu herkesi olumsuz etkilerken, haber ihtiyacını da en üst düzeye çıkartmaktadır. Bu süreçte neler olduğunu öğrenmek ve yakınları hakkında bilgi edinmek için insanlar farklı medyalara yönelmektedir. ...Doğal olarak bu olumlu/olumsuz durumlar tartışılırken iletişim kanalları, ... medyanın yapısı, siyasal zemin ve yönetim anlayışıyla toplumların gelişmişlik düzeyi*

ve kültür, ana değişkenler olarak dikkate alınmak zorundadır (Koç Akgül, 2017:9). Böylece kişilerin bireysel performansında haber sürecine kadar birçok noktada basın olağanüstü durumda değişir veya değişikliğe uğrar.

Medya ve İktidar

Toplumda kamuoyunu oluşturan ve toplumda işlevleri açısından dördüncü kuvvet zaman zaman birinci kuvvet olarak tanımlanan basın, ortaya çıkışı, işleyişi, toplumsal etkileri ve iktidar ilişkileri açısından Türk toplumunda batı sürecindeki olaylardan oldukça farklı bir yönde yol almıştır. Özellikle batının ticari yönelim sonucunda üretmiş oldukları tekniğin piyasa şartlarına uygun bir biçimde kullanımı ve toplumu bu yönde etkileyerek bir alan açması ve diğer yapıların bunun takibinde gelmesi, bizde farklı bir şekilde devlet gazetelerin gazete kültürünü yerleştirdiği basının doğuşuna şahitlik edilmiştir (Koloğlu, 2010). Gazetecilik başlangıçta yabancıların desteği ve bakış açısı daha sonra ise devletin kamuoyunu oluşturmak için kullandığı bir araç olarak görev yapmıştır. Bu görev olağanüstü zamanlarda basına daha çok ihtiyaç duyulmasını neden olmuştur. Özellikle Kırım Savaşı (1853-56) basının içeriği ve toplumsal ihtiyacı belirleyen bir durum oluşturmuştur. Telgraf sisteminin kullanılmasından fotoğraf kullanımına kadar savaş gazeteciliğinin hem batı hem de Türk basını açısından ilkleri yaşatmıştır (Roth, 1997: 71-72). Olağanüstü durum savaş, farklı toplumlar arasında yapılsa da toplumsal etkileri açısından her toplumun kendi olağanüstü durumunu oluşturmaktadır. Aynı zamanda Rus savaşları Osmanlı Devleti'nde örfi idare (sıkıyönetim- olağanüstü durum yönetimi) uygulamasının da başlangıcını oluşturmuştur (Köksal 2001:159-160). Bu dönem hukuksal uygulama ve basın açısından olağanüstü uygulamaların başlangıcı olmuştur.

Osmanlıdan Türkiye'ye tarihsel süreçte modern ilk darbe olarak yer alan Kuleli Vakası karışanların kimlikleri, dini ve etnik yapısı ile örgütlenme türü açısından tarihte kendine yer bulur. Her ne kadar basın bu noktada merkezi bir konumda yer alarak karışanların merkezi bir yapıda olmadıklarını ilan etse de (Onaran 2016: 31) olay üzerinde çok fazla durmadığı anlaşılır. Asıl ilişki 1909'da 31 Mart Vakası' ile gelir. Hem

olay öncesi hem de sonrası açısından basın olağanüstü sürecin merkezinde yer alır. Olaylara etki ettiği iddiası ile Volkan Gazetesi'nin kapatılması, Derviş Vahdeti'nin idam edilmesi, Ali Kemal ve Ahmet Cevdet'in yurtdışına kaçması, Tanin ve Şurayı Ümmet gazetelerin tahrip edilmesi basının olağanüstü durumda başına gelen olaylardan bazılarıdır (Hanilçe ve Ak, 2018: 25). Dönemin iktidarı İttihat ve Terakki'nin bu zamanları neredeyse hep olağanüstü süreçlerle geçmiştir. Hem muhalefette hem de iktidar zamanı olağandışı eylemler ve süreçler hayatın rutinleri olmuştur. İktidarda iken 1909, 1912-13 Balkan Savaşları, Birinci Dünya Savaşı ve Mondros Ateşkes Antlaşması hepsi savaşlarla bağlantılıdır. Bunu takip eden Milli Mücadele ile birlikte neredeyse on yıllık bir savaşın ve sonuçlarının toplumda yer aldığı ve bunların sürecinde basın - iktidar ilişkisinin sürekli değişkenlik gösterdiği bir durumdur (Ayhan 2010; Ayhan 2008). Olağanüstü durumlar, kendi basın rejimlerini zorunlu olarak getirmiştir.

Basın iktidar ilişkilerinde¹ toplumun yeniden kurgulandığı 1923 sonrasında ise iki temel nokta başlangıçta yer alır. Lüzumu görülürse İstiklal Mahkemeleri ve merkezi otoritenin sistemi sürekli kontrolü olarak görmek gerekir. Özellikle cumhuriyet gazetesinin kuruluşu ve İzmit basın toplantısı bu konuda ilginç örnekler olarak karşımıza çıkar. Daha sonra gelişen Şeyh Sait İsyanı ve Takrir-i Sükûn Kanunu ile gelişen sansür 1931 Matbuat Kanunu ile netleşti. Öncelikle ekonomik duruş farklılığı ve Serbest Cumhuriyet Fırkası'nı seçim zamanında destekleyen basının durumundan kaynaklanarak oluşturulan bazı kanun maddeleriyle gelen sansürün dönemin basın rejiminin göstermesi açısından olağan bir durum oluşturdu. Dönem basını olağanüstü bir yönetim içerisinde 1950'ye kadar devam etti (Şentürk, 2015: 203-204). Olağanüstü durum sadece iç dinamikler değil II. Dünya Savaşı'nda da basın alanında sıkıyönetim kuralları gereğince bakanlar kurulu veya örfi idarece sansür uygulandı. "1940'da on dört, 1941'de kırk, 1942'de on yedi, 1943'de altı ve 1944'de

¹ Atatürk Dönemi basın iktidar ilişkiler için bakınız; Güz, Nurettin 2008 Türkiye'de Basın İktidar İlişkileri (1920-1927), Turhan Kitabevi, Ankara; Ayhan, Bünyamin 2009 Atatürk ve Basın, Palet Yayınları, Konya, Koç i. Ceyhan, 2006, Tek Parti Döneminde Basın İktidar İlişkileri 1929-1938, Siyasal Kitabevi, Ankara.

ise belirtilen yılın Ekim'ine kadar on altı olmak üzere toplam doksan dört defa kapatma cezası" verilmiştir (Göz, 2011: 9). Bu durum basının hangi şartlar altında çalıştığını göstermektedir.

Demokrat Parti Dönemi de basın olağanüstü durumlardan payını düşeni almıştır. Tek Parti Dönemi uygulamaları neredeyse benzer şekilde tatbik edilmiştir. Her ne kadar başlangıçta 5860 sayılı kanun ile basın alanında genişlemeler oluş ise de daha sonra getirilen 1953-54-56 düzenlemeleri ile basına yön verilmiştir. Son dönemlerde ciddi bir basın davası, mahkûmiyetler ve basın alanında kavgalarla karşılaşmıştır (Yıldız, 1996: 499-504). 1960 ihtilalinin sonucunda iktidara gelen Milli Birlik Komitesi, başlangıçta demokratikleşme ile ilgili adımlar atsa da çok geçmeden tasfiyelere başlamış basında da bu yönde tasfiyelere geçilmiştir. Açık açık söylenmiş olan "*Babıali'nin üstünden de geçeceğiz*" deyimini, *basına yönelik hesaplaşmaya işaret*" (Alkan, 2016: X) etmektedir. 1971 yılına gelindiğinde ise daha farklı bir darbe ile hükümet iktidardan uzaklaştırılmıştır. Genel Kurmay Başkanı ve Kuvvet Komutanlarının Cumhurbaşkanlığı Cevdet Sunay'a verdikleri muhtıra ile hükümet istifa etmiştir. Muhtıra nedeni de 13: 00 haberlerinde TRT'de duyurulmuştur. Temel neden olarak ileri sürülen terörün tırmanması, cumhurbaşkanlığı krizi ve ekonomik kriz gösterilmiştir (Temiztürk, 2009: 10-11). Siyasi ve sosyal sorunlar hedef gösterilerek meşru yönetimlerin değişmesi talebi olağanüstü bir durum oluşturmuştur.

Devamında gelen 1980 İhtilali ve onun etkileri günümüzde dahi süren uzun bir süreci kapsamaktadır. 80 ihtilalin sonucunda hazırlanan yasa ve toplumsal yapıda meydana getirdiği etkiler toplumu şekillendirmiştir. Sivil iktidara geçinceye kadar milyonlar ihtilalden etkilenmiştir. Bu nokta basında şekillendirilen araçlardan biri olmuştur. Gazeteciler için binlerce yıl hapis cezası istenirken üç yüz gün gazeteler yayın faaliyetlerinden yasaklanmışlardır (Tbmm.gov.tr). Diğer taraftan 12 Eylül Dönemi, basının en karanlık dönemlerinden biridir. Askeri örgütlenmenin toplumun her alanını kuşatması, sansür ve yasakların da ülkenin her alanında uygulanmasını kolaylaştırmıştır. Gazeteler içeriklerine varıncaya kadar denetime tabi tutulmuştur (Dündar, 2016). Bu aslında toplumsal denetimin basın üzerinde uygulanması olarak okunmaktadır. 80 İhtilali'ni takip eden 28 Şubat Post-Modern Darbe'si ile iktidar ve basın ilişkisi yeniden farklılaşmıştır.

Bu dönem medya güç merkezi olarak görülen askeri yapılar ve ekonomik örgütlenmelerin yanında yer alarak hükümete karşı bir yapılanma içerisine girmiştir (Temel ve Çelebi, 2016). Özellikle manşetler ve haber verişi tarzı ile adeta hükümete karşı cephenin sözcüsü olmuştur. Diğer bir muhtıra ise 27 Nisan 2007’de gelen e muhtıradır. Değişen teknoloji ve şartlar dikkate alındığında 71 muhtırasının internet ortamından verildiği eylem askeri müdahalelerinde içerik ve eylem olarak değişmeye başladığını göstermiştir. Basın bu noktada hükümetten yana tavır almıştır.

Ancak 15 Temmuz 2016 darbe girişimi Türkiye’de darbe ve asker-toplum ilişkilerinin daha farklı bir şekilde izlenmesi gerektiği ve düşünsel anlamda eylemin varlığına işaret etmiştir. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan çağrısı üzerine yollara çıkan halk askeri darbe teşebbüsünü engelleyen en önemli unsur olmuştur. Bu bağlamda askeri yapılanma içerisinde cunta şeklinde örgütlenip yasal ve meşru hükümeti devirme planı boşa çıkmıştır. Bu durum demokrasi bağlamında Türkiye’nin siyasi bir olgunluğa ulaştığını göstermektedir. Diğer taraftan bu sürecin en önemli unsurlardan biri de medya olmuştur. Medya özellikle Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın çağrısının halka duyurulması ve darbecilere karşı meşru hükümetin savunulmasında hayati öneme sahip olmuşlardır.

Gazeteciliğin Değişen Yapısı

Klasik gazetecilik olgusunda basının toplum içinde fonksiyonları vardır. Bu fonksiyonlar üzerinde genellikle bir oydaşma söz konusudur. Fakat olağanüstü durumlarda basının bütünleşme² olgusu diğer olgularla birlikte

² 1980 yılında yayınlanan ve dünyaca ünlü olarak Macbridge Raporu olarak geçen Many Voices One World adlı raporda; Enformasyon, sosyalizasyon, motivasyon, tartışma, eğitim, kültürel katkı, eğlence ve bütünleşme olarak tanımlar. Bütünleşme (entegrasyon) ise kişiler, gruplar ve milletin mesajlar üzerinden bir diğerini hayat tarzlarını bilmek, anlamak, bakış açılarını, taleplerini, arzularını görmek ve bunlar üzerinden bir dünya oluşturmak (1980: 14). Sosyologlar açısından basının en temel işlevlerinden biri sosyalizasyondur. Sosyalizasyon topluma katılma olarak okunabilir (Macionis, 2015: 123-125). Bütünleşme açısından ele alındığında ise, kişinin toplumsal yapıya ve onun kurum ve değerlerine katılma ve onu içselleştirme olarak görülür. Birey iktidarın meşruiyetini kabul eder. Toplumsal bütünleşme daha çok bir propaganda aracı gibi işlevsellik kazanır ve olağanüstü durumlarda görülür (Tolan, 1991: 471-472).

milliyetçi³ bir söylem üzerinde dayanışmaya doğru evrilerek işlevini artırır. Bu noktada basın toplumsal süreçlerde belirleyici olma özelliğini taşır. Toplumsal meşruiyetle ilgili tartışmalara daha çok destek verdiği gibi değişim olgusunun yönünü de belirleyen araçlardan biri hale gelir. Doğal olarak gazeteciliğin fonksiyonlarına ilaveler geldikçe basının bunu kaldırabilmesi için bazı yapılanma ve içeriklerinde değişim zorunlu hale gelir.

Her dönemin haberciliği farklıdır. Olguların öne çıkarılışı bilgilendirilmesi ve ortak düşmana karşı simge ve sembollerin kullanımı artmaktadır. Olağanüstü durumlarda iktidarda olan yapı kendi görüşleri doğrultusunda medya yayın ve politikalarına müdahale edebilmektedir. Bu müdahale haber içerikleri ve kullanılan kavramlara kadar gitmektedir (Dündar, 2016). Bu müdahale dönemlerinde habercilik anlayışı temelden değişebilmektedir. Örneğin 28 Şubat sürecinde ana akım medyanın habercilik anlayışında çarpıtma ve antidemokratik çizgiler rahatlıkla gözlenebilmektedir (Temiztürk, 2009). Güç odakları ve buna göre konumlanan basın organları *“Gazete manşetlerinde, Refah Partisi’nin savunduğu değerlerin aksine, partililerle ilişkili gösterilen doğruluğu kanıtlanmamış haberler, dini unsurları öne çıkararak toplumun laik kesiminde korku ve endişe oluşturma çabası, orduyu siyasal hükümete karşı tehdit unsuru olarak kullanma, kamuoyunu, gündemi yalnızca hükümet üzerine odaklayarak yıldırma politikası görülmektedir. Demokrasilerde gazetecilik ilkeleriyle bağdaşmayan basının bu tavrı, yine demokrasi kalkarıyla sürdürülerek, çeşitli güç odakları adına taşeron vazifesini açıklamaktadır. Basın, 28 Şubat döneminde kamusal bir aygıt görünümünde gücün ideolojik aracı olarak psikolojik baskı aygıtı olarak çalışmıştır”* (Temel ve Çelebi, 2016: 220). Çünkü 28 Şubat’ta olayları gazeteler tarafından farklı şekilde yorumlanmakta ve yeni hegemonya üretmede kullanılmaktadır (İnce, 2014: 84). Gazetelerin bu duruşu özellikle demokrasiye vesayet etme durumunda geçerli bir durum olarak demokrasi tarihimizde yerini almaktadır. Güç odaklarının iktidarın meşruiyetini sorgulatma aracı olarak kullandıkları basın, demokrasi adına değil baskı grupları adına hareket edebilmektedir.

³ Milliyetçilik olgusu dönemsel farklılıklar göstermektedir.

Diğer taraftan olağanüstü durumlarda habercilik daha fazla etki üzerine durur. Önemli olan kamuoyunu etkilemek ve istendik yönde yönlendirme olduğu için seçilen haberler ve haber içerikleri buna göre şekillenir. Zaman zaman haber ile propaganda birbirine karışır ve propaganda olgusu daha çok öne çıkar. Aynı olgu farklı şekillerde veya farklı haber içerisinde bağlantılı olarak ama iktidarı zor durumda bırakma amacıyla yapılabilir. Yapılan haberler; bilgi verme, kamuoyunu aydınlatma, tartışma gibi basın fonksiyonlarından öte siyasal yapının öne çıktığı ve başat aracın siyasal olduğu bir haber içeriği ile karşı karşıya kalınabilir. Bu aslında bir yönlendirmedir. Toplumsal sorunlar için siyasi çözüm arayışları ve siyasetin başat kurum olmasıyla birlikte haberlerin içeriğinde siyaset öne çıkmaktadır. Siyaset hem sorun hem de çözüm merkezidir. Diğer taraftan siyasi dilde milliyetçilik yükseldikçe haberlerde milliyetçi bir söylem de artmaktadır.

Bu zaman diliminde haber kaynaklarında değişim yaşanır. Özellikle meşruiyet olgusu yaşayan ve kanaat önderi durumunda olan birçok birey, gazeteciye haber olup olmama konusunda tereddüt yaşar. Kanaat önderlerindeki hızlı değişim gazetecileri ve haberi de etkiler. Bakış açıları değişir. İyi kötü kavramları yer değiştirebileceği için basının görüşüne başvuracağı uzman sorunu ortaya çıkar. Kişilerin ne söyledikleri değil duruş ve bakış açıları daha önemli hale gelir. Bu noktada kaynak, haberin bilgisinden daha önemli hale gelebilir. Özellikle olağanüstü süreci etkileyen olay ve olgular konusunda haber yapılacak durumlar özenle seçilir ve buna göre basında yer alır. Konu hakkında uzman sorunu olduğu gibi dönemin uzmanları yeniden üretilir. Günümüz de uygulandığı gibi kaynak sorunu yaşanmaması için devletin resmi kaynakları üzerinde bir haber trafiği gelişir. Devlet kurumları tarafından servis edilen bilgi ve ajans notları muhabirlerin geçerli kaynağı haline dönüşür ve sayfalarda haber olarak yer alır. Bu durum tarihsel özellik olarak neredeyse basın tarihimizin standart bir uygulamasıdır. Modern basında bu durum geçmişte yer alan bülten özelliğinden çıkarak bugün daha çok haber hüviyeti şeklinde okuyucuya sunulmaktadır. Doğal olarak olağanüstü durumun özelliği ve şiddetiyle birlikte toplumsal yapıların gelişmişlik düzeyi de haber ve haberin içeriğini etkilemektedir.

Olağanüstü durumlarda haberlerde dedikodu olgusu daha çok öne çıkarak haber ve habercileri yönlendirme da başarılı olabilmektedir. Haber kaynakları ve haber içeriğini kesinleştirme sürecinde içerikle olan noktalarda sorgulama veya denetleme olgusunda gri tonların hâkim olduğu gibi teyit etme sistemi de zayıf kalmaktadır. Çünkü haberlerin bireylerin hak ve özgürlükleri ihlal ettikleri süreçlere bakacak hukuksal yapılar zayıf kalabilmektedir. Meşruiyet açısından hukuk yeniden yapılandırma sürecine dâhil olarak hak ve hürriyetler sınırlandırılmakta hukuk kamu önceliği düşüncesinden hareketle haberlerin kamusal tarafı üzerine odaklanmaktadır. Bu noktada olağanüstü duruma eşlik eden noktaların haberleri detaylı bir incelemeye tabi tutulurken diğer haberlerde görece bir serbestlik yaşanabilmektedir.

Dönemden kaynaklı olarak haberde istatistik yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. Özellikle tutuklama, gözaltına alma ve işlem yapılan bireyler başta olmak üzere tüm sayısal veriler haberlerde kendine yer bulur. Gerçeklik rakamlar üzerinden yeniden inşa edilir. Sadece bugüne ait değil geçmişte yaşanan olağanüstü süreçlerde de basının en çok başvurduğu olgu haber içeriği istatistiklerdir. Bu noktada yapılan eylemleri sayısallaştırma iknadan öte sosyolojik olarak vakaların netleştirilmesi ve sabitleştirilmesidir. Bir başka açıdan haber olarak verilebilecek her olgu, sayısala ulaştırılabildiği kadar doğaldır ve kamuya açıklanabilir. Rakamlarla birlikte fotoğraf (resim) haberlerde daha çok öne çıkar. Görsellik yeniden inşa edilir. Simge ve semboller günün şartlarına göre yeniden anlamlandırılarak kamuoyuna servis edilir. Tartışılan veya tartışılması gereken bilgi ve semboller böylece bireylere hazır hale getirilir.

Olağanüstü durumlar sansürün doğal olarak kullanıldığı ve kanıksandığı dönemlerdir. Kamu adına iktidarın koyduğu sansürden öte hem gazetenin yayın politikası açısından hem de gazetecilerin ortamından kaynaklı olarak sansür gelişir. Aslında sansür topyekûn bir durum olarak gerçekliği şekillendirir. Standart bir bakış açısı gelişir. Basın kendi iyi ve kötüsünü seçerek olguya katkı sağlar. Toplumsal olarak kasılmanın geliştiği zaman diliminde basında kendisi için gerekli alanı şekillendirir ve yapıya uyum sağlar. Ancak basının kendi kendini denetlemesinden öte iktidar olağanüstü durumlarda KHK ile basın organlarını geçici veya

tamamen kapatabilmektedir. Bu kapatma olayı sadece gazete ile kalmayıp matbaa sürecine de dâhil olabilmektedir. İfade ve haber alma özgürlüğü milli güvenlik gerekçesi ile askıya alınabilmektedir (Darendeli, 2017: 95-96). Diğer taraftan haber ve haber içeriği değişmeye başladığı zaman okuyucu haberdeki olumsuzlukları ve değişim sürecini mizahla geçiştirmek isteyebilir. Özellikle sansürün güçlendiği süreçlerde mizah tercihi artar. Mizah aynı zamanda siyasal bir duruş sergileyebilmektedir.

Sonuç

Toplumlarda olağanüstü durumlar hayatın her alanını etkileyen sosyal olgulardır. Çıkış şartı ne olursa olsun bireyleri, grupları ve toplumsal örgütlenme sistemine değişime neden olmaktadır. Olağanüstü durumlar aynı zamanda kendi uygulamaları ve bakış açılarını beraberinde getirmektedir. Olağan bir sürece hukuksal ve iktidar yapılarıyla tekrar dönebilme aracı olan olağanüstü hal, kişisel hak ve hürriyetler başta olmak üzere birçok alanda kısıtlanmanın olduğu bir zamanı dilimini tanımlar. Burada temel unsur demokrasiyi bir başka ifade ile devam edem sistemin korunmasıdır. Bu açıdan olağanüstü durum sistemin restorasyonudur. Süreç iktidar taraftarı ve muhalefet açısından farklı okunsa da ortada fiili bir durum bulunmakta ve bu durumdan sistemin zarar görmeden kurtarılması gerekmektedir.

Türk basını çıkış sürecinden bu tarafa olağanüstü süreçleri hep yanı başında bulmuştur. Toplumsal süreçlerin işleyiş tarzında meydana gelen olay ve olgular aynı zamanda olağanüstü durumları basın için doğal bir süreç olarak görülmektedir. Osmanlıdan günümüze aktarılan savaşlar, darbeler, darbe teşebbüsleri ve tarihsel sürecin getirdiği birikim aynı zamanda basının önemli hafıza alanlarından birini oluşturmaktadır. Türk basını bu süreçleri yaşayarak bazen de yaşatarak toplumsal alanda katkılar sağlamaktadır. Özellikle iktidarla olan ilişkilerinde hem olağanüstü durumlara neden olduğu gibi olağanüstü süreçlerden de en çok etkilenen kurumların başında yer almaktadır. Piyasa şartlarından öte siyasal alanın öne çıktığı basın alanı, olağanüstü süreçlerle daha çok karşılaşma zorunda kalmıştır. Ülkenin yaklaşık onar yıllık siyasal vesayet ve elit değişimleri ve bunların doğal süreçlerin dışında gelişmesi, basının hem araç hem de

amaç olarak işlev görmesine neden olmaktadır. Basın-iktidar ilişkisinde bağımlılık durumuna göre etkilenme de farklılaşmaktadır. İktidarın hukukla verilen yetkisini kullanarak bazı basın organları kapatması veya kısa süreli tatil etmesi süreci, evrensel haber alma özgürlüğü gibi unsurlarda olağanüstü durumların siyaset, devlet ve kamu adına bir tarafgirliğin söz konusu olduğunu göstermektedir. Standart bir ilişkiden öte iktidarın aldığı tutuma göre bir yapılanma söz konusu olmaktadır.

Olağanüstü durumlarda basın - iktidar ilişkileri farklılaşmakta basının temel fonksiyonu olan haberlerde de değişim yaşanmaktadır. Haberin sayfa da yeri, kaynağı, içeriği, veriliş tarzı ve haber yazım kurallarında olağan zamana göre dikkat çekici unsurlar oluşmaktadır. Olağanüstü sürecin kendisinden kaynaklanan denetim olgusu başta olmak üzere basın kendi yapılanmasın da farklı süreçlere dâhil ederek olağanüstü duruma uyum sağlamaktadır. Bu uyum sağlama sahiplik yapısından, köşe yazarlığına kadar birçok noktada etkili olmaktadır. Aynı zamanda bu durum haberin dili ve içeriğine de yansımaktadır.

Kaynaklar

- ALKAN, M. Ö. (2016). Önsöz, Darpsız Darbesiz Demokrasi... (İç) Osmanlıdan Günümüze Darbeler, Yayına Hazırlayan Mehmet Ö. Alkan, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, ss. vii- xvi.
- AYHAN, B. (2008). Olağanüstü Durumlarda Toplumsal Dayanışma ve Bütünleşmeye Basının Katkısı: Milli Mücadele Dönemi Türk Basını, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 19, s. 61-74.
- AYHANİ B. (2008b). Millî Mücadele’de Basın Olağanüstü Durumlarda Propaganda, Tablet Kitabevi, Konya
- AYHAN, B. (2009). Atatürk ve Basın, Palet Yayınları, Konya.
- AYHAN, B. (2010). İkinci Meşrutiyet Devrinde Basın ve Siyaset, Editör: Hakan Aydın (İç). II. Meşrutiyet Döneminde İttihat Ve Terakki, Siyaset Ve Basın, Palet Yayınları, Konya.
- BROWN, J. (1989). The Military and Society: The Turkish Case, Middle Eastern Studies, Vol. 25, No. 3, pp. 387-404.
- CAN, O. ŞİMŞEK, A. (2017). Duygu Olağanüstü Hâl Dönemi Kanun Hükmünde Kararnemelerinin Yargısal Denetimi Üzerine, MÜHF - HAD, C.23, S.1, s. 13-43.
- DARENDELI, A. (2017). İdarenin Görsel- İşitsel Medya Alanındaki İzin (Ruhsat) İşlevi ve Olağanüstü Hal Düzenlemeleri, Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, cilt 2 sayı 2, ss. 69- 98.
- DÜNDAR, L. (2016). 12 Eylül 1980 Darbesinin Basına Etkileri, Tarihin Peşinde - Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı: 16, ss. 125-154.
- GAMBETTİ, Z. (2012). Foucault’dan Agamben’e Olağanüstü Halin Sıradanlığına Dair Bir Yanıt Denemesi, Cogito, Sayı 70-71, s. 1-18.
- GÖZ, A. Cem, (2011). İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Türkiye’de Siyasal İktidar Tarafından Kapatılan Basın Organları Bağlamında Bir Listeleme Denemesi, Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, C.3, (5), s.1-12.
- GÖZLER, K. (2010). Anayasa Hukukunun Genel Esasları (Ders Kitabı), Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa.
- GÜZ, N. (2008). Türkiye’de Basın İktidar İlişkileri (1920-1927), Turhan Kitabevi, Ankara.
- HANİLÇE, M. AK, İ. (2018). İstanbul Gazetelerinin Başyazarlarının Kaleminden 31 Mart Vak’ası Öncesi ve Sonrası, Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2 (3), ss. 1-31.
- https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss376_Cilt1.pdf. Erişim tarihi 01.02.2018.
- İNCE, D. (2014). 28 Şubat Haberciliği Bir Meşrutiyet Restorasyonu İlef Dergisi, 1 (1), ss. 57-87.
- KOÇ AKGÜL, S. (2017). Olağanüstü Durumlar, İletişim ve Habercilik Yaklaşımları, TRTAKADEMİ, 2 (3), ss. 6-47.
- KOÇ, İ. C. (2006). Tek Parti Döneminde Basın İktidar İlişkileri 1929-1938, Siyasal Kitabevi, Ankara.

- KOLOĞLU, O. (2010). Osmanlı Dönemi Basının İçeriği, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- KÖKSAL, O. (2001). Osmanlı Devletinde Sıkı Yönetim ile İlgili Mevzuat Üzerine bir Deneme", AÜ, Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi Sayı 12, 2001, 157-172.
- LANDAU, J. M. (1991). Conclusion, Edited by Metin Heper and Jacob M. Landau, Political Parties and Democracy in Turkey, I. B. Tauris & Co Ltd, pp. 202-207.
- MACBRIDGE, S. and et all (1980). Communication and Society Today and Tomorrow, Many Voices One World, UNESCO, Great Britain.
- MACİONIS, J. (2015). Sosyoloji, Çeviren Tuğçe Poyraz Tocoğlu, Nobel Yayınları, Ankara.
- ONARAN, B. (2016). Gericici, İlerici, Darbeci... Kuleli Vakası'nı Nasıl Bilirsiniz? (İç) Osmanlıdan Günümüze Darbeler, Yayına Hazırlayan Mehmet Ö. Alkan, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- ÖZTAN, G. G. ve BEZCİ, E. B. (2015). Türkiye’de Olağanüstü Hal: Devlet Akı, Askerler ve Siviller, Mülkiye Dergisi, 39 (1), ss. 159-186.
- ROBERTS, S (2010). Düzen ve Kargaşa Hukuk Antropolojisine Giriş, Çeviren A. Erkan Koca, Birleşik Yayınevi, Ankara.
- ROTH, M. P. (1997). Historical Dictionary of War Journalism, Greenwood Pressi Westport, USA.
- RUSTOW, D. A. (1991). Political Parties in Turkey: An Overwiev, Edited by Metin Heper and Jacob M.Landau, Political Parties and Democracy in Turkey, I. B. Tauris & Co Ltd, pp.10 - 23.
- ŞENTÜRK, A. (2015). 1931 Matbuat Kanunu’ndaki Değişiklikler Üzerine Kronolojik Bir Değerlendirme: Basın Hürriyeti Bağlamında Meclis Tartışmaları ve Basındaki Yankılar, Tarih İncelemeleri Dergisi XXX / 1, ss. 199- 230.
- TANÖR, B. (2010). Anayasal Gelişme Tezleri, Yakı Kredi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul.
- TEMEL, F. ÇELEBİ, M. B. (2016). 28 Şubat Sürecinde Egemen Güç ve Basın I. International Social Sciences and Muslims Congress / ISSMC-2016, Editör Abdülkadir Buluş vd. Bildiriler Kitabı, s. 212-225.
- TEMİZTÜRK, H. (2009). Türkiye’de Ordunun Siyasete Müdahale Geleneği ve Basın: 27 Nisan 2007 Muhtırasından Önce ve Sonra, Erciyes İletişim Akademia, Cilt 1 (1), ss. 6-26.
- TOLAN, B. (1991). Toplum Bilimlerine Giriş, Adım Yayıncılık, Ankara.
- YILDIZ, N. (1996). Demokrat Parti İktidarı (1950 - 1960) ve Basın, A.Ü. Siyasi Bilimler Fakültesi Dergisi, 51 (1), ss. 481-505.